

**RAHVUSKAASLASTE
PROGRAMM**

2014–2020

Sisukord

<i>Sisukord</i>	2
<i>Sissejuhatus</i>	3
<i>1. Programmi taust ja arenduspõhimõtted</i>	4
1.1. Väliseestluse teke ja areng	4
1.2. Programmi arendamine	4
<i>2. Programmi rakendamine, rahastamine ja hindamine</i>	7
<i>3. Programmi meetmed ja tegevused</i>	8
3.1. Meede 1: välismaa koolides eesti keele ja eesti keeles õpetamise ning väliseestlaste Eestis õppimise toetamine	8
3.2. Meede 2: välismaal eesti kultuuri säilitamise ja eestlaste ühtekuuluvustunde kujundamise toetamine	11
3.3. Meede 3: väliseesti kultuuripärandi kogumise, säilitamise ja kättesaadavaks tegemise toetamine	12
3.4. Meede 4: väliseestlaste Eestisse tagasipöördumise soodustamine	14
<i>4. Seosed teiste arengukavade ja programmidega</i>	16

Sissejuhatus

Euroopa riikide seas paistab Eesti silma välismaal elavate rahvuskaaslaste suure hulga poolest. Eestlaste koguarv on ligikaudu 1,1 miljonit, millest välismaal elavad rahvuskaaslased moodustavad vähemalt 15 protsenti. “Rahvuskaaslaste programm 2014–2020” (edaspidi *programm*) jätkab eelmistel perioodidel (2004–2008 ja 2009–2013) tehtut, panustades programmis kirjeldatud tegevustega eestluse arendamisse välismaal. Programm lähtub eelkõige „Eesti keele arengukava 2011–2017“ meetmest 9., kuid on seotud ka mitme teise strateegilise alusdokumendiga nagu „Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020“ ja „Lõimuv Eesti 2020“ (koostamisel).

Programmi üldeesmärk:

Välismaal elavatel eestlastel oleks side Eesti ja eesti kultuuriga, nende võimalik repatrieerumine oleks lihtne ning kasvaksid võimalused levitada välismaal Eesti kohta objektiivset infot ja talletada välismaist eesti kultuuripärandit.

Tulemusindikaator:

Indikaator	Algtase 2013	Vahetase 2017	Sihttase 2020
Väliseestlasi osalemas eesti keele õppes ja päevadel Eestis ja välismaal	3350	4300	5250

Programmi meetmed:

- 1) välismaa koolides eesti keele ja eesti keeles õpetamise ning väliseestlaste Eestis õppimise toetamine;
- 2) välismaal eesti kultuuri säilitamise ja eestlaste ühtekuuluvustunde kujundamise toetamine;
- 3) väliseesti kultuuripärandi kogumise, säilitamise ja kättesaadavaks tegemise toetamine;
- 4) väliseestlaste Eestisse tagasipöördumise soodustamine.

Programmi peamine sihtrühm on väljaspool Eesti Vabariiki elavad eestlased. Kui lõppevas programmis püüti ida ja lääne toetust tasakaalustada, laiendades seda ka hajaeestlastele, siis käesolevasse programmi lisanduvateks sihtrühmadeks on uuema väljarände esindajad ja need vanema väljarände järeltulijad, kes enam eesti keelt ei valda.

Programmi koordineerib ja viib ellu rahvuskaaslaste programmi nõukogu (edaspidi *programmi nõukogu*). Programmi eest vastutab Haridus- ja Teadusministeerium ning seda rakendatakse koostöös Kultuuriministeeriumi ja Välisministeeriumiga.

Programm koosneb neljast peatükist: sissejuhatusel järgnevas esimeses peatükis kirjeldatakse väliseestluse kujunemist ja programmi tausta ning antakse ülevaade programmi edasiarendamisest; teises peatükis on kirjeldatud programmi rakendamise, rahastamise ja hindamisega seonduv; kolmas peatükk sisaldab programmi tegevusi selle meetmetest lähtuvalt; neljas, programmi viimane peatükk selgitab programmi seoseid teiste arengukavadega. Programmi lisaks on rakendusplaan.

Käesoleva programmi sihtrühma – pidevalt välismaal elavate eestlaste – kohta on praktilistel kaalutlustel kasutatud lühikest nimetust *väliseestlased*, omistamata sellele nimetusele mingeid väärtushinnanguid.

1. Programmi taust ja arenduspõhimõtted

1.1. Väliseestluse teke ja areng

Väljaspool Eestit elab hinnanguliselt 150 000–200 000 eestlast. Täpset arvu on raske esitada, sest paljud riigid ei registreeri oma elanike etnilist päritolu ning suur osa väljarännanud eestlaste järglastest on sulanenud asukohamaa rahvastikku ja ühiskonda. Isikute vaba liikumise põhimõtte kohaselt ei registreerita rännet igas riigis. Suurima väliseestlaste arvuga maad on Venemaa, Soome, Rootsi, USA ja Kanada.

Välismaal elavad eestlased on Eestist lahkunud eri põhjustel ja aegadel. Suured rühmad eesti talupidajaid ja töölisi asusid välismaale – peamiselt Tsaari-Venemaa aladele – juba alates XIX sajandist. Teine suur lahkumislaine oli seoses Teise maailmasõjaga, kui umbes 50 000 eestlast küüditati või mobiliseeriti võõrvõimude poolt itta ja ligi 80 000 eestlast põgenes läände.¹ Kolmas suurem väljaränne on toimunud pärast Eesti iseseisvuse taastamist ja Eesti ühinemist Euroopa Liiduga, kui paljud eestlased on siirdunud õppima ja töötama peamiselt ELi liikmesriikidesse.

Nii läänes kui ka idas, kus domineerib välismaale asunute teine, kolmas või mõni hilisemgi põlvkond, on mitmed vanemad väliseesti kogukonnad hääbumisohus. Eesti keele ja kultuuriga seotud tegevus väheneb, noored assimileeruvad asukohamaa ühiskonda, nende eesti keele oskus kahaneb ja identiteet muutub.

Pärast Eesti iseseisvuse taastamist välismaale läinud inimesed on mitmes riigis moodustanud uusi elujõulisi väliseesti kogukondi – mõnes kohas on liitunud endiste väliseesti ühendustega, kuid omal käel on moodustatud ka uusi eestlaste organisatsioone. Uusi kogukondi on tekkinud mh Soomes, Rootsis, Norras, Iirimaa, Suurbritannias, Belgias, Saksamaal, Hollandis, Luksemburgis, Prantsusmaal, Itaalias, Ameerika Ühendriikides ja Austraalias.

Suur osa hilisema väljarände esindajaid elab hajali ega ole liitunud ühegi eesti organisatsiooniga. Tänapäeva kommunikatsioonivahendid võimaldavad regulaarselt suhelda Eestis elavate sugulastega ning olla kursis Eesti ühiskonnas toimuvaga, mistõttu ei tunne paljud välismaale elama asunud eestlased vajadust ka organiseeritud rahvusliku tegevuse järele. Osa väljarännanutest ei peatu pikemat aega ühes riigis, vaid vahetab elukohta, kui leiab soodsamad elamistingimused mujal. Seetõttu võivad niinimetatud vanade ja uute väliseestlaste kultuurilised erinevused kaasa tuua nii võõrastust kui ka vastuolusid mõlemal poolel. Samuti võivad probleeme tekitada lääne ja ida väliseesti kogukondade majanduslikud, keelelised ja kultuurilised erinevused ning nihked väärtushinnangutes. Pahatihti ei suuda läänes ja idas peale kasvavad põlvkonnad enam ka vastastikku vabalt suhelda, sest neil puudub piisav ühendava keele — eesti keele — oskus.

1.2. Programmi arendamine

Väljaspool Eestit elavate rahvuskaaslaste süstemaatilise toetamisega alustati riiklikult 2004. aastal, kui käivitus „Rahvuskaaslaste programm (2004–2008), mis keskendus peamiselt ida diasporaas elavate eestlaste abistamisele eesti keele õpingute ning kultuurseltsilise tegevuse toetamise kaudu. 2009. aastal kinnitatud jätkuprogramm aastateks 2009–2013 seadis

¹ Praakli, K., Viikberg, J. „Eestlased ja eesti keel välismaal“ (2010).

eesmärgiks ida ja lääne toetust tasakaalustada, hõlmates endas mitmeid uusi valdkondi ja tegevusi: esmakordselt toetati programmi kultuuripärandi säilitamisega seonduvat ning Eestisse tagasipöördumist, käivitati süsteemne Eesti koolide toetamine ja alustati e-õppe arendamisega.

Kahe riikliku programmi toel on saavutatud palju: suurenenud on eesti keele õppimisvõimalused välismaal, toetatud on nii Eesti kui ka väliseesti kultuurikollektiive ja -üritusi, ajalehti, väliseesti kultuuripärandi kogumist ja säilitamist, eestikeelset kirikutööd ning pakutud toetusi ja koolitusi Eestisse tagasipöördumiseks.

Samas esitab viimase kümnendi jooksul aset leidnud ulatuslik väljaränne programmile järjest uusi väljakutseid. Kui „Rahvuskaaslaste programmi (2004–2008)“ kehtivusajal olid aktiivsemad idas asuvad eestlaste kogukonnad, siis nüüd on olukord vastupidine: väga palju uusi eestlaste organisatsioone on loodud Lääne-Euroopa riikides, mitmed ühendused on (taas)alustanud tööd Austraalias ja Põhja-Ameerikas.

Kõige paremini iseloomustab diasporaades toimunud muutusi eesti keele õppega seonduv: kui 2011/2012. õppeaastal õppis Haridus- ja Teadusministeeriumile teada olevalt välismaal asuvates Eesti koolides 1700 last, siis 2013/2014. õppeaastal on vastav arv 3200. Kõik viimasel ajal loodud uued või taasavatud Eesti koolid ja lasteaiad asuvad läänediasporaas. Kuna välismaal elavate eesti laste arv on viimastel aastatel märkimisväärselt kasvanud, pannakse käesolevas programmis suuremat rõhku haridusega seonduvatele tegevustele, sest emakeeleoskus on üks võtme-eeldusi Eestisse tagasipöördumisel, õpingute jätkamisel Eesti haridussüsteemis ning eesti kultuuriruumis tegutsemisel.

Eelnevalt lähtuvalt ning välismaal elavate eestlaste toetusvajadusi arvestades püütakse uusi tegevusi planeerides programmi väljarändest tingitud muudatustega paremini kohandada, otsides mh kompromissi uute ja vanade väljarändajate vahel. Ehkki käesolev programm jätkab suures osas eelnevate programmide poolt tehtut, kavandatakse dokumendis mitmeid uuendusi. Järgnevalt on välja toodud lühike loetelu programmi uutest tegevustest:

- 1) keeleõppevõimaluste tõhustamiseks on kavas Eestist lähetada praktikante välismaal asuvatesse eesti koolidesse, pakkudes rohkematele õpetuskohtadele võimalust korraldada oma tööd Eestist pärit õpetaja juhendamisel;
- 2) arvestades, et Eestisse naasmise üheks eelduseks on keeleoskus, suurendatakse laste suviste eesti keele ja meele laagrikohtade arvu ning korraldatakse analoogset laagrit lootsprojektina ka kuni 26. aastastele väliseesti noortele;
- 3) rahvuskaaslaste stipendiumiprogrammi laiendamiseks pakutakse erialaõpingute kõrval stipendiume ka ainult eesti keele õpinguteks, mis annab noortele võimaluse keelekeskkonnas viibida ning soovi korral hiljem erialaõpinguid alustada;
- 4) seoses eesti koolide ja lasteaedade arvu kasvuga planeeritakse välismaal töötavate eesti keele õpetajate iga-aastaseid täienduskoolitusi sihtriikides ning rakendatakse ka internetipõhiseid koolitusvõimalusi;
- 5) eesti keele õpetuse mitmekesistamiseks koolides ning individuaalõppe võimaluste laiendamiseks panustatakse terviklike ja erinevaid keeletasemeid hõlmavate e-õppe materjalide loomisse;
- 6) väliseesti kultuuriüritusi kasutatakse laiemalt Eesti identiteedi tugevdamiseks, kultuuriekspordiks ja laiemaks Eesti tutvustamiseks väliseestlaste asukohariikides, kaasates sellesse ka väljaspool Eestit töötavaid eesti keele ja kultuuri õpetajaid ning lektoreid;

- 7) väliseesti kultuuripärandiga seonduvalt pööratakse enam tähelepanu audiovisuaalse arhiiviainese kogumisele, kirjeldamisele, korrastamisele ja juurdepääsu tagamisele. Nooremas eas väliseestlaste kaasamiseks ja praegu tekkiva pärandi talletamiseks püütakse kasutada uudseid veebipõhiseid lahendusi ja sotsiaalmeediat — nt mäluasutuste vahel levivat ja üha enam rakendatavat kasutajate kaasamist (*crowdsourcing*) vajalike tööde tegemisel;
- 8) Eestisse naasmisel rakendatakse nende eestlastest tagasipöördujate puhul, kes ei oska piisaval määral eesti keelt ja kes on sündinud võõrsil või seal kaua elanud, kohanemisprogrammi, mille eesmärgiks on tagasipöördujate aitamine Eestisse kolimisel, kohanemiskulude ületamisel ja lõimumisel ühiskonda;
- 9) programmi toetusel tähistatakse Eesti Vabariigi 100. juubelit 2018. aastal ka väliseesti kogukondades.

2. Programmi rakendamine, rahastamine ja hindamine

Programmi elluviimist rahastatakse alates 1. jaanuarist 2014 Haridus- ja Teadusministeeriumi ning Kultuuriministeeriumi eelarvest. Välisministeerium toetab programmi täitmist oma põhitegevuste kaudu.

Programmi eesmärk on selles kirjeldatud tegevuste kaudu toetada välismaal elavaid eestlasi, pakkumaks tuge eesti keele oskuse säilitamisel, eesti rahvuskultuuri ja identiteedi hoidmisel ning võimalikul tagasipöördumisel Eestisse.

Programmi täitmist korraldab ja kontrollib rahvusaaslaste programmi nõukogu, kuhu kuuluvad asjaomaste ministeeriumide esindajad ja vastavate valdkondade spetsialistid. Programmi nõukogu moodustatakse ja kinnitatakse haridus- ja teadusministri käskkirjaga.

Nõukogu:

- tagab programmi elluviimise;
- koostab ja kinnitab programmi iga-aastase tegevuskava ning eelarve;
- valmistab ette ja kuulutab välja programmiga seotud projektikonkursid;
- teostab jooksvalt seiret programmi tegevuste elluviimise kohta;
- analüüsib programmi tegevuste tõhusust;
- valmistab ette programmi aruandluse;
- teavitab avalikkust rahvusaaslaste poliitikaga seonduvatest tegevustest;
- valmistab ette jätkuprogrammi;
- nõustab programmis osalevaid ministeeriume ja asutusi rahvusaaslaste poliitikat puudutavates küsimustes;
- kaasab oma töösse valdkondlikke eksperte ning moodustab vajadusel programmi elluviimiseks komisjone ja töörühmi.

Programmi maksumuse prognoos on koostatud asjaomaste ministeeriumide ja nendega seotud asutuste koostöös ning see on kirjeldatud koos programmi üksikasjaliste tegevuste, indikaatorite ja rahaliste vahenditega programmi rakendusplaanis (edaspidi *rakendusplaan*). Programmi nõukogu korrigeerib ja täiendab tegevuskava jooksvalt igal aastal, tuginedes programmi elluviimise käigus saadud tagasisidele ja ettepanekutele ning programmi tegevuste analüüsile. Käesoleva programmi elluviimine toimub nii püsi- kui ka projektitoetuste kaudu. Regulaarselt toimuvad projektikonkursid haridus-, kultuuri- ja arhiivindusvaldkonnas, millest võivad osa võtta nii Eesti Vabariigis kui ka väljaspool Eestit tegutsevad juriidilised ja füüsilised isikud. Projektikonkursse korraldavad programmi nõukogu juurde moodustatud valdkondlikud komisjonid, kes otsustavad lähtuvalt programmi prioriteetidest ka toetuse saajad. Komisjonide otsused kinnitab programmi nõukogu. Programmi nõukogul on õigus algatada projekte ka ise, kui vastavas valdkonnas taotlusi ei ole ja kui ta leiab projektile täitja.

Programmi tegevuste edukust hindab programmi nõukogu regulaarselt, küsides vajadusel lisateavet ja eksperthinnanguid programmi elluviimisega seotud asutustelt. 2018. aasta 1. märtsiks esitab programmi nõukogu vahearuande programmi rakendamise kohta koos uue perioodi rakendusplaaniga aastateks 2018–2020. Programmi lõpparuande esitab programmi nõukogu hiljemalt 2021. aasta II kvartaliks.

3. Programmi meetmed ja tegevused

3.1. Meede 1: välismaa koolides eesti keele ja eesti keeles õpetamise ning väliseestlaste Eestis õppimise toetamine

Meetme tulemus: eesti keele õppimisvõimalused välismaal on suurenenud

Indikaator	Algtase 2013	Vahetase 2017	Sihttase 2020	2014–2020 kokku
Toetatud välismaal elavate eesti laste arv	3200	4100	5000	28 700
Väliskeelepäevadel osalenute arv	150	200	250	1385
Toetatud eesti keele õpetuskohtade arv	50	55	60	387
Täienduskoolituses osalenud eesti keele õpetajate arv	55	75	90	510
Väliseesti noortele Eesti kõrgkoolides ja kutsehariduskoolides õpingute jätkamiseks antud stipendiumide arv	8	12	16	84
Eesti keele ja meele laagrites osalevate laste arv	60	80	100	580

Eestikeelne ja eesti keele õpetus

Eesti keele ja kultuuriloo, samuti mõne teise aine eestikeelse õpetuse eesmärk on säilitada ning arendada eesti keele oskust väliseesti koolides ja kogukondades ning luua väliseesti noortele võimalus jätkata õpinguid Eesti haridussüsteemis.

Võimalused eesti keele ja kultuuri õppimiseks väljaspool Eestit on üsna erinevad. Eesti keelt on võimalik õppida üldhariduskoolides, pühapäevakoolides, täienduskoolides, seltsides, lasteaedades, mudilasringides ja keelekursustel. Siiski on maailmas ka neid eestlaste kogukondi, kuhu formaalsed eesti keele ja kultuuri õppimisvõimalused veel mitmetel põhjustel ei jõua. Sellistel juhtudel on püütud emakeeleõpet korraldada tehnoloogiliste vahendite abil, soodustades internetipõhiste keeleõppevõimaluste väljatöötamist ja kasutamist (nt Keeleklikk).

Programmi kaudu toetatakse eesti keele ja kultuuri õpetamist ning eestikeelset õpetust kõikides kohtades, kus on eeldused kvaliteetse õppetöö läbiviimiseks. Programmi vahenditest lähetatakse õpetajaid Eesti riigi jaoks olulistesse välismaal asuvatesse üldhariduskoolidesse, rahastatakse püsi- ja projektitoetuste kaudu eesti keele õpetamist ja õppetööga seotud ning seda toetavaid tegevusi, pakutakse õpetajatele regulaarset täienduskoolitust ning varustatakse õpetuskohti õppekirjandusega. Samuti toetatakse programmist eesti keele ja kirjanduse õpetaja eriala üliõpilaste pedagoogilise praktika läbiviimist välismaal asuvates Eesti koolides ja lasteaedades. Praktikantide lähetamine täiendab programmi seniseid toetusvõimalusi, võimaldades lühiajaliselt lähetada õpetajaid mitmesse erineva taustaga õpetuskohta.

Loetelu välismaal eesti keelt õpetavatest koolidest on leitav veebilehel www.ekkm.estinst.ee.

Eesti keel ja e-õpe

E-õppe võimalused aitavad õppetööd mitmekesistada seal, kus eesti keelt saab omandada formaalses haridussüsteemis, kuid pakuvad teisalt paindlikku keeleõppevõimalust neile, kelleni formaalne keeleõpe ei ulatu.

Programmi raames toetatakse rahvuskaaslastele suunatud e-õppe materjalide loomist, arendamist ja kasutuselevõttu. Eelistatud on mitmekesiseid harjutustüüpe ja teemasid, erinevaid osaoskusi (lugemine, kirjutamine, kuulamine, mõistmine) kombineerivad terviklahendused, mis pakuvad õppijale võimalusi keeleoskuse säilitamiseks ja arendamiseks. Materjale luuakse erinevatele keeletasemetele ning võimalusel pakuvad need ka tegevõpetaja pedagoogilist tuge.

Õppematerjalid ja õppevahendid

Programmi vahenditest toetatakse väliseesti õpetuskohti õppematerjalide ning õppevahenditega. Õppematerjale on võimalik taotleda internetis asuva õppevara tellimiskeskonna <http://ekkm.estinst.ee/sisu/oppevara-nimekiri/> kaudu. Esmajärjekorras varustatakse õpetuskohad õpikute, töövihikute ja meetoodiliste abimaterjalidega, ilukirjandust ja perioodikat saadetakse vastavalt võimalustele ja kohapealsetele vajadustele.

Väliseesti kogukondade õpetajaid innustatakse koostama õppematerjale (k.a vastavaid kogukondi puudutavaid infomaterjale). Selleks antakse programmi raames välja õppematerjalide koostamise stipendiumi, mis on eeskätt väliseesti õpetuskohtadele mõeldud õppematerjalide väljatöötamiseks ja arendamiseks. Õppematerjalide koostamisse kaasatakse nõuandvad meetodikud, et kindlustada materjalide kvaliteet.

Välismaal töötavate eesti keele õpetajate täiendusõpe

Toetatakse igasuvist eelkõige Eestis toimuvat õpetajate täienduskoolitust, mille eesmärk on käsitleda mitmesuguseid õpetamisega seotud küsimusi ning tutvustada eesti keele ja kultuuri arengut. Koolitustel tutvustatakse ka tänapäevaseid õppevahendeid ning õppemetoodilisi suundi.

Seminaride korraldamisse kaasatakse täienduskoolitust pakkuvad ning muud asjaomased institutsioonid. Täiendusõpe viiakse läbi seminaride, kursuste, suvelaagrite, individuaalse enesetäiendamise ja õppekäikudena (ka väljaspool Eestit).

Programmi vahenditest rahastatakse ka internetipõhiste täienduskursuste korraldamist, mis võimaldab koolitusest osa võtta suuremal arvul õpetajatel. Õppeaasta sees toimuvatel e-koolitustel käsitletavad teemad on aluseks suvisele Eestis toimuvale täiendusseminarile.

Väliseesti noorte õpingute toetamine Eesti kõrg- ja kutseharidussüsteemis

Rahvuskaaslaste stipendiumiprogrammi eesmärgiks on toetada väliseesti noorte õpinguid kõikides Eestis kõrgharidust läbiviivates õppeasutustes ja kutseõppeasutustes. Igal aastal antakse stipendium kuni 12 noorele. Programmi vahenditest kaetakse stipendiaatide õppemaks ja ülalpidamisega seotud kulud (sh sõidukulud kodukohta ja tagasi kahel korral aastas, eluasemetoetus ning stipendium).

Stipendiaatide valikukriteeriumideks on senine õppeedukus, eesti keele oskus, motiveeritus ning eri paikkondade esindatus. Informatsioon õppimisvõimaluste ning stipendiaatide valimise kriteeriumide kohta jagatakse väliseesti kogukondadele ja ka hajali elavatele rahvuskaslastele. Väliseesti noorte akadeemilise hariduse kohustuslikuks osaks on eesti kultuuri ja ajaloo tundmaõppimine ning vajadusel eesti keele süvaõpe kuni üheaastasel intensiivkursusel. Erialaõpingute kõrval antakse programmist stipendiume ka eesti keele õpinguteks – programmi nõukogu määrab igal aastal stipendiumi kuni 10 noorele.

Juba programmi raames õppijate puhul soodustatakse sidemete säilitamist oma kodukohaga (kojusõitude kompenseerimine, kodukohaga seotud uurimistööle innustamine); soovijail aidatakse lõimuda Eesti ühiskonda.

Eesti keele päevad

Soodustatakse muukeelses kultuurikeskkonnas elavate rahvuskaslaste võimalust õppida ja kasutada emakeelt, mis on eestlaste rahvusliku identiteedi määratlemise olulisimaid komponente. Pidades silmas vajadust hoida väliseestlasi kursis eesti keele arengusuundade ja Eesti keelepoliitikaga – aitamaks välismaal olevatel eesti kogukondadel ja hajaeestlastel säilitada võime eesti keeles suhelda, lihtsustamaks nende võimalikku repatrieerumist ja laiendamaks võimalusi levitada välismaal Eestile soodsat infot, populariseerimaks ning tutvustamaks eesti keelt välismaal – korraldatakse Haridus- ja Teadusministeeriumi ja Emakeele Seltsi koostöös väliseestlaste keelepäevi eestlaskonna suurema koondumise ning aktiivsema tegevusega kohtades. Keelepäevade korraldamisel arvestatakse teemade valikul kohaliku kogukonna soove. Akadeemiliste ettekandeürituste kõrval kasutatakse keelepäevade läbiviimisel ka teisi vorme (seminarid, töötoad jt).

Eesti keele ja meele laagrid

Jätkatakse igasuviste vähemalt kahepäevaste laagrite korraldamist vähemalt 60le 13-18-aastasele väliseesti lapsele. Laager võimaldab keelepraktikat keelekeskkonnas ja suhtlemist Eesti eakaaslastega. Laager pakub lisaks sportimis- ja isetegevusvõimalusele ka maatundmis- ja kultuuriõpet ning ekskursioone ja õppekäike. Lisaks laagris viibimisele pakutakse lastele võimalust külastada Eestis elavaid sugulasi.

Eesti keele ja meele laagrites kinnistatakse sidet Eestiga; ühisel Eesti avastamisel lähendatakse välismaal elavaid rahvuskaslaste nn kodueestlastele ning luuakse side ida- ja läänediasporaa vahele. Ühtlasi võimaldab laager Eestiga tutvuda neil, kes soovivad Eestisse õppima tulla ja/või oma tulevikku Eestiga siduda. Võimalusest osaleda laste suvistes eesti keele laagrites informeeritakse väliseesti ajakirjandusväljaannete ja keskorganisatsioonide kaudu. Laagris osaleda soovivate laste arvu tõustes kaalutakse laagrikohtade arvu suurendamist.

Lootsprojektina korraldatakse 18–24-aastastele väliseesti noortele lühike Eestit, eesti keelt ja kultuuri tutvustav eakohase programmiga õppereis.

3.2. Meede 2: välismaal eesti kultuuri säilitamise ja eestlaste ühtekuuluvustunde kujundamise toetamine

Meetme tulemus: kultuuriürituste korraldamise tulemusel on tugevnenud eestlaste ühtekuuluvustunne

Indikaator	Algtase 2013	Vahetase 2017	Sihttase 2020	2014–2020 kokku
Toetatud kultuuriürituste arv	20	26	30	176
Lähetatud juhendajate arv	3	5	8	36

Kultuuriürituste ja konverentside toetamine

Toetatakse rahvuskaaslaste kultuuriprojekte, soodustamaks väliseesti keskuste ja ühenduste kontakte Eestiga riigi, omavalitsuste, kultuuriorganisatsioonide ja vabaühenduste tasandil.

Toetatakse kodueesti kultuurikollektiivide ja loomeinimeste kontakte ja kultuurivahetust väliseesti kogukondadega, väliseestlaste osalust Eesti kultuuri suurüritustel ja koolitustel Eestis ning kontakte ida ja lääne diasporaa esindajate ja Eesti vahel. Toetatakse Eesti kultuurisündmuste vahendamist Eesti kogukondadele, kaasates neid aktiivsemalt kaasaegse rahvusvahelise eestluse kujundamisse.

Estica-alaseid seminare, konverentse, õpetajate ja kultuurijuhtide täienduskoolitusi kasutatakse rahvuskaaslastega kontaktide tihendamiseks. Väliseesti ühendusi kaasatakse metsaülikoolide, õpikodade ja teiste ürituste korraldamisse.

Juhendajate saatmine ja juhtide koolitamine

Väliseesti koore, orkestreid, rahvatantsurühmi ja näiteringe toetatakse Eestist professionaalsete juhendajate saatmisega. Seltse ja eesti keskusi välismaal varustatakse repertuaari ning eesti kultuuri tutvustavate materjalidega. Toetatakse õpetajate, koori- ja tantsujuhtide täiendusõpet Eestis. Eestis korraldatavatele laulupidudele, piirkondlikele laulupäevadele ja folkloorifestivalidele kutsutakse väliseesti ansambleid ja koore. Väliseesti kultuurielu elavdamise eesmärki teenivad neid külastavate Eesti kultuuritegelaste esinemised.

Väliseesti suurüritused

Võimaluse korral toetatakse kaasaegset eesti kultuuri tutvustavate ürituste ja eesti kultuuripäevade korraldamist välismaal, diasporaa eestlaste osavõttu ning kodu-eesti esinejate ja kollektiivide lähetamist väliseesti kultuuripäevadele. Väliseesti kultuuriüritusi kasutatakse Eesti identiteedi uuendamiseks ja tugevdamiseks, kultuuriekspordiks ja Eesti tutvustamiseks laiemalt väliseestlaste asukohariikides.

Toetatakse Eesti Vabariigi 100. juubeli tähistamist väliseesti kogukondades 2018. aastal.

Teabevahetus

Kiire ja adekvaatne infovahetus Eesti ning välismaal elavate eestlaste vahel on oluline. Toimib programmi veebileht, mis sisaldab teavet ja andmeid välismaal elavate eestlaste organisatsioonide, väliseestlaste häälekandjate ja eesti majade, vabaõhupiirkondade ning Eesti kultuuri ja ajaloo jaoks oluliste mälestusmärkide ning objektide kohta. Veebileht võimaldab

väliseestlasi informeerida ka rahvuskaaslaste programmis pakutavatest toetusvõimalustest. Samuti aitavad kontaktide hoidmisele ja vahendamisele kaasa Eesti välisesindused ning nende juures töötav kultuuriesindajate võrgustik ning Eesti Instituut.

Rahvuskaaslaste programmi eesmärkidest ning tegevustest teavitatakse regulaarselt avalikkust, vajadusel korraldatakse rahvuskaaslaste programmi konverentse ning väliseestlaste kontakt- ja teabeseminare Eestis. Võimalusel saadetakse väliseesti keskustesse perioodikat ja ilukirjandust ning toetatakse väliseesti ajakirjandusväljaandeid. Väliseesti kultuurisündmused kajastuvad portaalis <http://www.kultuur.info>.

Kiriklik tegevus

Suur osa rahvuskaaslasti on traditsiooniliselt seotud kirikuga, enamasti luterliku kirikuga. Mõnes piirkonnas on kogu väliseestlaste rahvuslik tegevus (koorid, rahvatantsurühmad, suuremad kogunemised rahvuslikel ja kiriklikel pühadel, keeleõpe jne) lõimunud koguduse tegevusega, mistõttu toetatakse väliseesti kirikute kultuuri- ja haridustegevust ka käesoleva programmi raames.

3.3. Meede 3: väliseesti kultuuripärandi kogumise, säilitamise ja kättesaadavaks tegemise toetamine

Meetme tulemus: on tagatud väliseesti kultuuripärandi säilimine

Indikaator	Algtase 2013	Vahetase 2017	Sihttase 2020	2014–2020 kokku
Lisandunud kogutud, heades tingimustes säilitatavate ja kaardistatud väliseesti arhiivikogude arv	9	15	20	100
Lisandunud väliseesti arhiivikirjelduste arv	9	15	20	100
Lisandunud digiteeritud ja kasutatavate väliseesti arhiivikogude arv	11	25	35	161
Juurdepääs väliseesti arhiiviainesele ühtse veebivärava/portaali kaudu	Töötab BaltHerNeti portaal, mis koondab informatsiooni Balti diasporaa kultuuripärandi leidumuse ja sellealase tegevuse kohta; avalikkusele on kättesaadav koondtabel eesti mäluasutustes säilitatava väliseesti arhiivikogude kohta; käimas on pilootprojekt kogude veebis kirjeldamise keskkonna rakendamiseks	Olemas on kogude veebis kirjeldamise keskkond ja vahend, mille kaudu tehakse kättesaadavaks väliseesti arhiiviaines	Toimiv ja järjepidevalt täienev süsteem (veebivärv), mille kaudu on avalikkusele kättesaadav väliseesti arhiiviaines	

Väljaspool Eestit elavate eestlaste toetamise ja nendega kontaktide hoidmise kõrval on erakordselt oluline nende vaimse ja materiaalse kultuuripärandi kogumine, säilitamine, kättesaadavaks tegemine ning uurimine.

Väliseesti kultuuripärandi alla kuuluvad: arhiivid (sh arhiividokumendid, fotod, auvised), suuline pärimus (sh rahvaluule, elulood ja mälestused, muusikaline traditsioon jm), trükised, keelekogud, kunst, esemeline pärand ja ajaloolise tähtsusega kohad (mälestusmärgid, hauatähised, kalmistud).

Väliseesti kultuuripärandit leidub väliseesti kogukondlikes arhiivides ja raamatukogudes, väliseesti seltside ja organisatsioonide valduses, erakätes; Eesti ja asukohamaade mälu- ja teadusasutustes (muuseumid, arhiivid, raamatukogud). Väliseesti kultuuripärandiga tegelevate institutsioonide ja olulisemate kogude nimekiri on leitav programmi kodulehelt.

Meetme peaülesandeks on soodustada väliseesti kultuuripärandi säilimist ja avatust kasutajatele, sõltumata pärandi kuuluvusest (riiklikus või eraomandis) või asukohast (Eesti, väliseesti kogukonnad, asukohamaade mäluasutused), vastavalt asukohamaa seadustele ja arhiivinduse headele tavadele. Taotletakse tegelda kõigi väliseesti materjalikogudega võrdselt, olenemata nende geograafilisest asupaigast või institutsionaalsest kuuluvusest.

Koostöövõrgustike arendamine

Arendatakse kultuuripärandi koostöövõrgustikke, mis hõlmavad väliseestlaste kõrval ka välisbalti diasporaakogukondi, nende asukohamaade ning Eesti, Läti ja Leedu mälu- ja teadusasutusi, diplomaatilisi institutsioone, ülemaailmseid organisatsioone ja üksikisikuid.

Levitatakse arhiivindus-, raamatukogundus- ja museoloogiateadmisi, avaldades vastavat infomaterjali (trükised, veebileheküljed). Korraldatakse infopäevi, seminare ja koolitusi Eestis ning väliseesti kogukondades. Kogukondades tehtavasse töösse kaasatakse Eesti ja asukohamaade spetsialiste.

Väliseesti kultuuripärandi kogumine, korrastamine, säilitamine ja kättesaadavaks tegemine

Jätkatakse kultuuripärandi kaardistamist ja registreerimist väliseesti kogukondades, Eesti ja asukohamaade mäluasutustes ja erakätes, pöörates erilist tähelepanu vähem uuritud piirkondadele ning valdkondadele.

Toetatakse kultuuripärandi kogumist (välitööd, kogumisaktsioonid, arhiivide transport). Initsieeritakse kultuuripärandi säilitamisele suunatud tegevusi kogukondades, kus kultuuripärandi sihipärast kogumist pole varem toimunud. Kaasatakse väliseestlaste (kesk)organisatsioone. Tõstetakse kogukondade üldist teadlikkust kultuuriväärtuste säilitamise vajalikkusest ja võimalustest.

Jätkatakse asukohamaade mäluasutustes säilitatavate olulisemate kogude kopeerimist, et teha need kättesaadavaks Eestis ja mujal. Toetatakse kultuuripärandi korrastamisele suunatud tegevusi: kogude süstematiseerimine, kirjeldamine, kataloogimine.

Parandatakse juurdepääsu väliseesti kultuuripärandile, tehes seda kättesaadavaks veebi kaudu. Prioriteediks on keskse väliseesti andmebaasi loomine ja väliseesti ainese digiteerimine. Jätkatakse väliseesti ajalehtede ja teiste rariteetsete väljaannete digiteerimist.

Toetatakse uudsete veebipõhiste lahenduste ja sotsiaalmeedia kasutamist, nt mäluasutuste vahel leviv ja üha enam rakendatav kasutajate kaasamine (*crowdsourcing*) vajalike tööde tegemisel: ainese tuvastamine, indekseerimine, kirjeldamine jms. See on hea moodus ka uute, nooremas eas väliseestlaste kaasamiseks järjest lisanduva pärandi talletamisel.

Jälgitakse kogude seisundit ja nõustatakse väliseesti arhiive, raamatukogusid, muuseume säilitusküsimustes. Jätkatakse relevantsetest arhiivimaterjalidest tagatis- ja kasutuskoopiote valmistamist mikrofilmimise ning digiteerimise teel. Toetatakse kahjustatud kogude päästeoperatsioone.

Toetatakse väliseesti arhiivide, raamatukogude, muuseumide koostööprojekte Eesti ja asukohamaade mälu- ja teadusasutustega materjalide korrastamiseks, kirjeldamiseks ja kättesaadavaks muutmiseks. Jätkatakse Eesti arhivaaride lähetamist asukohamaadesse, mis on osutunud väga tulemuslikuks. Enam tähelepanu nõuab audiovisuaalne arhiiviaines, mis on infokandjate lühikese eluea tõttu hävimisohus. Selle kirjeldamine, korrastamine ja kättesaadavaks muutmine vajab nõudlikku töötlemist ja professionaalseid teadmisi.

Toetatakse Eesti diasporaa ajaloo ja kultuuriloo teemalisi uuringuid, kui need on seotud arhiiviainese kogumise, korrastamise või kättesaadavaks muutmisega.

Avaldatakse teaduslikke ja populaarteaduslikke publikatsioone, korraldatakse näitusi, konverentse, seminare ja muid üritusi.

3.4. Meede 4: väliseestlaste Eestisse tagasipöördumise soodustamine

Meetme tulemus: väliseestlastele on loodud toetusvõimalused Eestisse tagasipöördumiseks

Indikaator	Algtase 2013	Vahetase 2017	Sihttase 2020	2014–2020 kokku
Eraldatud tagasipöördumistoetuste arv	70	110	140	740
Nõustamist saanud inimeste arv	80	135	160	865

Tagasipöördumise toetamine ja nõustamine

Eesti jaoks on oluline, et riigi elanikkond suureneks Eesti kodanike ja etniliste eestlaste arvel. Igal eestlasel või Eesti kodanikul on põhiseaduslik õigus kodumaale tagasi pöörduda ja seda on oluline toetada.

Seoses Eesti ühiskonna ja majanduse arenguga ning aatelise soovi tõttu siduda iseenda ja oma laste tulevik Eestiga, tunneb osa väliseestlasi ja Eesti kodanikke huvi Eestisse elama asumise vastu. Sageli ei ole aga tagasipöördujate keeletase ega teadmised Eesti ühiskonnakorraldusest siin hakkamasaamiseks piisavad, mistõttu võib tagasipöördumisel ette tulla materiaalseid ja halduslikke raskusi ning seetõttu võidakse Eestisse elama asumisel ja kohanemisel vajada riigi tuge.

Nende eestlastest tagasipöördujate puhul, kes ei oska piisaval määral eesti keelt ja kes on sündinud võõrsil või seal kaua elanud, rakendatakse kohanemisprogrammi, mille eesmärgiks

on tagasipöördujate aitamine Eestisse kolimisel, kohanemiskeskuste ületamisel ja lõimumisel ühiskonda.

Väljarännanute teise ja kolmanda põlve või veel kaugematele järeltulijatele on Eestisse asumisel oluline nende eesti päritolu tõestamine. Isik loetakse põlvnevaks eestlaste hulgast, kui tema vanemate või vanavanemate hulgas on eestlasi.

Vastavalt võimalustele suurendatakse tagasipöördumise toetamiseks eraldatavaid toetusi, lühendatakse Eestist eemal viibimise tingimuslikku aega ning kaalutakse võimalust toetada välismaal õppinud noorte tagasipöördumist pärast stuudiumi lõppu.

Tagasipöördujate koolitus

Tagasipöördujatele ja nende pereliikmetele korraldatakse adapteerumiskeskuste leevendamiseks ning Eesti oludega tutvumiseks kohanemiskoolitusi eesti, vene ja inglise keeles.

Et tagasipöördujad on erineva erialase ja haridustaustaga ning nende kvalifikatsioon ei pruugi vastata Eesti tööturu tingimustele, abistatakse neid edasise karjääri valikul ja töökoha leidmisel, pakutakse tuge ümber- ja täiendusõppeks.

Ametnike koolitamine

Kohalike omavalitsuste, pensioniametite, tööturu- ja migratsiooniametnikele, välisesindustes töötajatele jt tagasipöördujatega kokku puutuvatele spetsialistidele edastatakse infot, pakutakse koolitusi ja tuge tagasipöördujate probleemide lahendamiseks.

Eestisse elama asumise võimalused

Igal eestlasel ja Eesti kodanikul on põhiseaduslik õigus kodumaale tagasi pöörduda. Eesti kodakondsust mitteomaval etnilisel eestlasel on võimalik taotleda kiirendatud (lihtsustatud) korras Eesti elamisluba. Elamisluba saab taotleda kas siseriiklikult või läbi Eesti välisesindustes. Elamisloa alusel Eestis elavale isikule laieneb kogu Eesti riigi sotsiaaltoetuste süsteem.

4. Seosed teiste arengukavade ja programmidega

Käesolev programm on seotud paljude teiste arengukavadega ja selle üks ülesanne on jälgida rahvuskaaslaste programmi eesmärkide kooskõla riigi eri poliitikavaldkondadega. Siin seatud eesmärkide saavutamine sõltub ka teiste arengukavade elluviimisest.

Vabariigi Valitsuse tegevusprogramm 2011–2015

Valitsuse tegevusprogramm peab vajalikuks tagada välismaal elavate ja töötavate eestlaste kontaktid kodumaaga ja nende lastele võimalused õppida eesti keelt.

Eesti säästva arengu riiklik strateegia „Säästev Eesti 21“

Eesti säästva arengu riiklik strateegia seab mh eesmärgiks eesti kultuuriruumi elujõulisuse. Eesti kultuuri jätkusuutlikkuse seisukohalt on esmatähtis eesti kultuuri tunnus ja laialdane kättesaadavus Eestis, ning selle kõrval suurenev eesti kultuuri tõlgitavus ja levik väljaspool Eestit. Strateegia peab oluliseks, et eesti keel, eesti kultuurivaramu, eestilikud traditsioonid, käitumis- ja suhtlemismudelid on juurdunud, vajalikud ja kasutusel nii Eestis kui välismaal elavate eestlaste seas.

Konkurentsivõime kava „Eesti 2020“

Tegevuskavas aastateks 2011–2015 on üheks eesmärgiks suurendada täiskasvanute riigikeele omandamise ja keeleoskuse arendamise võimalusi, samuti nähakse ette keeleõppe arendamise programmi 2014–2020 koostamist ja rakendamist.

„Eesti keele arengukava 2011–2017“

„Eesti keele arengukava 2011–2017“ on keelevaldkonna strateegiline alusdokument, mis koos rakendusplaani, toetavate õiguslike ja korralduslike meetmete ning rahastamisega peab aitama tagada eesti keele kui riigikeele toimimise kõikides eluvaldkondades, eesti keele õpetamise, uurimise, arendamise ja kaitse ning sellega eesti keele säilimise läbi aegade. Arengukava sisaldab meetmeid ka väliseestlaste toetuseks, et eesti keel oleks eestlaste ühiseks suhtluskeeleks maailmas, et oleks lihtsam saada eestikeelset infot ja Eestisse naasta.

Kultuuripoliitika põhialused aastani 2020

Kultuuripoliitika põhieesmärgiks on tagada eesti rahvuskultuuri traditsioonide kestmine, vähemusrahvuste kultuurielu toetamine ning professionaalse ja rahvakultuuri elujõulisus kõigis kultuurivaldkondades. Oluliseks peetakse eesti tippkultuuri tutvustamist välismaal, kultuurimälestiste säilitamist ja head koostööd usuorganisatsioonidega.

Lõimuv Eesti 2020 (koostamisel)

Lõimumine on valitsuse tegevusprogrammi ja riigi eelarvestrateegia poliitikavaldkond, mis aitab lähtuvalt oma valdkondadeülesest spetsiifikast ellu viia teiste poliitikavaldkondade eesmärgid, sh tagada Eesti riigi julgeolekut, säilitada eesti keelt ja kultuuri ning siduda ja arendada ühiskonda. Rahvuskaaslaste poliitikaga seonduvalt on arengukava eesmärk aidata kaasa ühiskonna sidususele kohanemis- (kultuuri, ajalugu tutvustavad programmid eesmärgiga muuta eesti kultuuriruum kättesaadavamaks) ja keeleõppeprogrammidega, milles saavad osaleda ka (tagasipöörduvad) väliseestlased.

Lisa:

Programmi rakendusplaan 2014–2017